

Din însemnările profesorului Gheorghe Cantacuzino (1900-1977).

V. Preliminarii privind cercetarea arheologică a fostei Mănăstiri Cătălui.

George TROHANI*

Résumé: Le 25 Avril 1965 des représentants de l'Institut d'Archéologie de Bucarest et de la Direction des Monuments Historiques ont fait une visite documentaire ayant comme itinéraire Bucarest – Negoiești– Căscioarele – Herești – Bucarest en vue des futures fouilles archéologiques sur l'emplacement du Monastère de Cătălui, aujourd'hui disparu, aux pieds des collines de l'Est de Căscioarele.

On reproduit – d'après les notes du prof. Georges Cantacuzène – les Rapports qu'on a fait a cette occasion ainsi que quelques photos.

Rezumat: În ziua de 25 aprilie 1965 reprezentanți ai Institutului de Arheologie din București și ai Direcției Monumentelor Istorice au efectuat o vizită documentară pe traseul București – Negoiești – Căscioarele– Herești – București în vederea programării în toamna aceluiași an de săpături arheologice pe locul fostei Mănăstiri Cătălui, situată la est de Căscioarele.

Sunt reproduse – pe baza însemnărilor prof. dr. doc. Gheorghe Cantacuzino – Rapoartele făcute cu această ocazie precum și unele fotografii.

Mots-clés: Gheorghe Cantacuzino, Monastère de Cătălui, notes de voyage.

Cuvinte cheie: Gheorghe Cantacuzino, Mănăstirea Cătălui, note de călătorie.

Descoperirea ruinelor fostei Mănăstiri Iezeru-Vorniceasa din satul Căldăraru, comuna Cernica, din apropierea Bucureștilor, ctitorie mai întâi a lui Radu Captariu și apoi a Chiajnei, soția vornicului Cernica – la sfârșitul sec. XVI – începutul sec. XVII – mănăstire situată pe malul drept al Colentinei, la sud-est de Mănăstirea Cernica, l-a îndemnat pe prof. dr. doc. Gheorghe Cantacuzino (1900-1977) să identifice locul unei alte dispărute mănăstiri din apropierea, pe atunci, a Dunării ilfovene. Era vorba de fosta Mănăstire Cătălui de la răsărit de comuna Căscioarele (azi jud. Călărași), din apropiere de Oltenița, venind dinspre Giurgiu.

Sfetnic în această privință bănuim a fi fost prof. dr. doc. Vladimir Dumitrescu ce efectua săpături arheologice în așezarea neolitică de pe „Ostrovelul” din mijlocul lacului Cătălui din marginea comunei Căscioarele. Pe mijlocul pantei dealului ce adăpostea pădurea „Tufele Grecului”, la est de Ostrovel, se înălțau maiestuos ruinele fostului turn-clopotniță al mănăstirii.

Pentru programarea viitoarei cercetări arheologice a locului, în ziua de 25 aprilie 1965 s-a efectuat o deplasare „periegheză”, în limbaj arheologic. Prezentăm, în continuare, notele-raport alcătuite de prof. dr. doc. Gheorghe Cantacuzino după încheierea „preumblării” (fig. 1.).

* Colaborator al Muzeul Național de Istorie a României, Calea Victoriei, 12, București; gtrohani@yahoo.com.

◆ **Note de călătorie (I)**

În ziua de 28 IV / 1965 au plecat cu microbuzul / Întreprinderii (alb) pe direcția / Buc(urești) – Oltenița următoarele persoane : Arh(itect) (Aurelian) Trișcu¹, / delegatul acelei întreprinderi, arh(itect) (Cornel) Dumitrescu² / delegatul D(irecției) M(onumentelor) I(storice), subsemnatul în calitate de / delegat al Inst(itutului) de Arh(eologie), Răzvan Teodorescu / cercetător științific la Inst(itutul) de Istoria Artei, / Emil Moscalu³, student în anul IV a Fac(ultății) / de Istorie (din București) și Ioana Cantacuzino⁴, desenatoare / cartografă la aceeași întreprindere (DMI).

Plecarea s'a făcut la ora 8 de la Inst(itutul). de Arh(eologie).

La ora 9 am ajuns și ne am oprit în comuna Negoești / unde am vizitat și examinat ruinele mănăstirii zidite aici de Matei Basarab. Am făcut / aci câteva fotografii. Constatările făcute au fost consem-nate într'o notă separată.

Apoi urmând șoseaua asfaltată am ajuns pe la / ora 10 ½ la Oltenița, de unde ne am îndreptat / prin Chirnogi spre comuna Căscioarele.

Am ajuns aci pe la ora 11 și luând pe Ion C. Neac-/șu președintele Cooperativei Agricole fostă / „Gh. Dimitrov” ne am dus cu mașina la locul / ruinelor Măn(ăstirii) Cătălui. Am cercetat situația / acestor ruine, am constatat întinderea pe care / se observă rămășițe de cărămizi, mortare, cio-/buri, situația culturilor agricole aflătoare / pe acest loc și am anunțat pe // Ion Neacșu că vom reveni în toamna anului 1965 / pentru a face săpături în jurul ruinelor mănăstirii / Cătălui. Constatările făcute la 28 IV 1965 la / aceste ruine au fost consemnate pe o altă / foaie⁵.

Plecând pe la 12 dela ruinele Cătălui / ne(-)am îndreptat spre comuna Greaca, pe dru-/mul care urmează lacul Greaca la mică / depărtare, dar fără a ajunge la comuna / Greaca, am cotit la dreapta și urmând / drumul asfaltat am atins comuna Hotarele / și apoi Herești unde ne am oprit la / Palatul construit în sec. XVII de Udriște / Năsturel. P(en)t(ru) acesta am întocmit o notă separa-/tă cu constatările făcute.

Plecând de la Herești pe la ora 13,45, am / sosit în București pe la ora 15.

Călătoria a fost făcută pe o excepțională / vreme frumoasă.

*

Nota II întocmită privind cercetarea / făcută la măn(ăstirea) Negoești, raion Oltenița cu / prilejul preumblării din 28 IV 1965.

1). Măn. Negoești, la mică distanță de șoseaua / asfaltată Buc(urești) – Oltenița.

2) Biserica măn. Negoești a fost sumar și prost / restaurată în sec. XIX cu două turle de tinichea, / tencueli proaste pe fațade. Cele 2 ferestre mari / din pronaos sunt astupate

¹ Aurelian Trișcu (10 mai 1927 – 1/2 sept. 2018) – a absolvit Facultatea de Arhitectură în anul 1949, dublată de cursuri la Facultatea de Filosofie a Universității București. În 1965 era încadrat la DSAPC (Direcției pentru Sistematizare, Arhitectură și Proiectarea Construcțiilor) și răspundea de monumentele istorice. A se vedea *Laudatio*, București 09.12.2014, susținut de prof. dr. arh. Ioan Lucăcel.

² Prof. dr. arhitect Cornel Dumitrescu (2 aug. 1937 – 10 ian. 2010) – decan al Institutului de Arhitectură „Ion Mincu” (1976-1980) și rector (1980-1989).

³ Emil Moscalu (30 decembrie 1942 – 7-9 noiembrie 1993) - arheolog, cercetător științific la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București (1966-1975 și la Muzeul Național de Istorie a României (1975-1993).

⁴ Ioana Cantacuzino (1932 – +13-14 mai 2010) – fiica profesorului Gheorghe Cantacuzino și a Zoei n. Grecianu (cca 1910 – +6 ianuarie 1997).

⁵ Respectiva foaie nu s-a păstrat.

provizoriu prin scân-/duri. Impresia lăsată de ac(eastă) refacere este / detestabilă. În laturi biserica are peste temelie / un profil din cărămizi pe cant, iar la ferestre / avea cercuri din cărămizi. Ar trebui înlătu-rată tencuiala actuală și puse în valoare elemen-/tele inițiale arhitectonice.

3) Intrarea în vasta curte a bisericii se face printr-o / clopotniță în formă de trunchi de piramidă / zidită din cărămizi ; s'au mai păstrat cele / 4 arcuri în semicerc, pe cele 4 laturi / care susțineau tamburul bolții acestei clopot-/nițe. Însă bolta a dispărut și clopotnița / este acum acoperită printr-un oribil / acoperământ, deteriorat, din tablă, care trebuie neapărat înlocuit.

Pe fațada dela intrarea clopotniței în dreapta ei un / arc încastrat, lucrat din cărămizi.//

4) În partea stângă a curții când privim spre / intrarea bisericii, se află un mare beciu în parte astupat prin masse de pământ / adus. Beciul zidit din cărămizi / era împărțit dela est la vest în 2 / trave despărțite prin pilaștri din zidărie cu / cărămizi susținând arcade. Ambele travee aveau / bolți semicilindrice sprijinite pe arcuri din bolovani. / Pivnița cotea spre sud la capătul ei de est / unde se mai păstrează un mare pilastru de / zidărie susținând 2 arcade.

Deasupra beciului erau camere de locuit ale caselor egumenești, care se întin-/deau mai departe spre est și din care s'a păstrat / mai bine zidul dinspre nord prevăzut în partea de / sud cu găuri pentru grinzi și sub ele ferestre / dreptunghiulare arcuind în arc și semicerc / în partea superioară. – Arcul era compus din / cărămizi așezate pe cant care depășind colțurile / se continuau puțin și pe laturi. După arhitectul / Dumitrescu acest tip este cel mai vechi și a fost introdus / în epoca artei brâncovenești. Casele egumenești / dela Negoești mai cuprind și un alt tip de arc compus / din cărămizi pe cant, care nu se întind și pe laturi. / Acest tip după arh. Dumitrescu este posterior / epocii brâncovenești.

Pe latura dinspre sud a mănăstirii există / urme arhitectonice pt 2 camere mari // care au putut servi ca dependințe.

5) În arhitectura caselor egumenești dela Măn. / Negoești se observă 2 faze, una inițială și / a doua cuprinzând adause și refaceri dela sf. / sec. XVII sau din sec XVIII.

6 – Măn. Negoești merită o restaurare cel / puțin parțială, anume a beciului, a / clopotniței, a incintei și totală a bisericii.

Hramul bisericii este al Sf. Arhangheli.

7 – ca bibliografie despre Măn Negoești avem / St Bilciurescu, Mănăstirile și bisericile din / România, Buc 190 p. 157 ; Revista pt istorie, / arheologie și filologie XII, 1, 1911, p. 11 ; / V. Drăghiceanu, Anuarul Com. Mon Ist 1915 / p. 102-108 și BCMI 1915 p. 46-48 ; / Victor Brătulescu și R. Ilie, Mănăstiri și biserici / din Ilfov, Buc 1935 p. 56 ; N.I. Popescu, Măn / Negoești, Teza de licență Buc 1941.

*

Nota III referitoare la constatările / făcute prin preumblarea la palatul lui / Udriște Năsturel dela Herești, reg. București la 28/IV/1965

1). Acest palat este singurul conac rural cons-/truit din piatră de talie în Țara Rom. în / epoca feudală.

2 – A fost clădit în 1640 – 1642 de Udriște Năsturel, / om cult, care vorbea limbi străine și citia în lim-/bă latină.

3 – Palatul are partea de sus a zidurilor distrusă / și acoperișul lipsește cu totul. Dir. Mon.Ist. / a și început opera de restaurare a zidurilor / și a bolților din piatră de calcar – Palatul / a fost zidit după concepțele arhitecturale ale Renașterii.

4/ Palatul cuprinde 2 intrări : cea principală / care printr-o scară de piatră cu palier ducea / la o mare sală dela etajul I, având alături de / ea 2 alte săli mari. – Toate sălile au sau / aveau ferestre dreptunghiulare cu cadre de / piatră profilată. Aceste camere serveau / desigur pentru primire : una era pe latura / privind spre Argeș, alta pe latura intrării / și alta era centrală și avea în partea din / stânga intrării 2 camere mai mici probabil / dormitoare tot la etaj I. //

La parter mai era o intrare de serviciu / ducând de o parte la 2 camere mici locuibile / la stânga și de altă parte la o scară de piatră / care avea legătură cu cele 2 dormitoare / dela etajul I deja menționate.

4/ Nu se mai păstrează acoperișul / nici învelitoarea. Restaurarea se va face / din țigle-olane.

5) În jurul palatului există un parc / proprietatea cooperativei agricole din Herești.

6) Opera de restaurare este absolut necesară / și după terminarea ei este necesar de a se / amenaja aci un muzeu local cu un conser-/vator responsabil.

**

Din această deplasare s-au păstrat trei fotografii făcute pe locul unde se afla fosta Mănăstire Cătălui.

Prima din ele (fig. 2) este o vedere generală spre Ostrovel și Căscioarele, de la est spre vest. Se vede platoul terasă pe care se vor descoperi ruinele întregului așezământ monastic : biserica, reședința și zidurile înconjurătoare. În mijlocul imaginii se înalță turnul-clopotniță așa cum se prezenta atunci (în 1965), iar în plan îndepărtat se disting Ostrovelul și localitatea Căscioarele. Pentru comparație, redăm alte două imagini ale turnului-clopotniță din anul următor (1966) și peste 23 de ani (în 1988) (fig. 5).

Următoarele două fotografii sunt făcute în apropierea turnului-clopotniță cu participanții la deplasare. În prima din ele (fig. 3), de la stânga la dreapta : arhitect Aurelian Trișcu, Răzvan Theodorescu, probabil Ion Neacșu, Gheorghe Cantacuzino, Ioana Cantacuzino (fiica) și arhitect Cornel Dumitrescu. Iar în a doua (fig. 4): Răzvan Theodorescu, Gheorghe Cantacuzino, probabil Ion Neacșu, arhitect Trișcu, Ioana Cantacuzino (fiica), Emil Moscalu.

Din prima lipsește Emil Moscalu, iar din a doua arhitectul Cornel Dumitrescu – fotografii de ocazie.

În încheiere, ca un fapt aparte, dorim a prezenta o fotografie din 16 octombrie 1967 (Da, 1967 !!) (fig. 6). Slujba de pomenire a ctitorilor și tuturor celor decedați și înmormântați în cimitirul din jurul Bisericii, descoperiți prin săpături arheologice. Slujitor – preotul Dumitru Iordache (1937-2010), pe atunci paroh în Căscioarele. Se văd ruinele zidurilor bisericii – altarul și pronaosul – în depărtare Ostrovelul și satul Căscioarele. Asistă muncitorii de pe șantier, femei și copii din sat. În spatele preotului, în stânga cu canadiană deschisă la culoare, profesorul Gheorghe Cantacuzino, iar alături, pe atunci proaspăt absolvent și angajat ca muzeograf la Muzeul din Oltenița, autorul acestor rânduri.

◆ Bibliografie selectivă

- T. Bălășel 1927 Un vechi schit căruia i s-a pierdut urma. Cătăluiul, *Biserica Ortodoxă Română*, 45 (4), p. 223-229.
- R. Theodorescu 1968 Un monument medieval din Muntenia dunăreană: Cătăluiul, *Studii și Cercetări de Istoria Artei, Artă Plastică*, 15 (2), p. 213-220.

R. Theodorescu 1979	<i>Itinerarii medievale, București</i> , Editura Meridiane, București, p. 168-176, fig. 49-54.
Gh. Cantacuzino,
G. Trohani 1979	Săpăturile arheologice de la Cătălui – Căscioarele, jud. Ifov, <i>CA</i> , III, p. 261-328.
G. Trohani 1994	Nouvelles recherches archéologiques à Cătălui-Căscioarele, dép. de Călărași, <i>CCDJ</i> , XIII-XIV, p. 233-257.
G. Trohani 1989	Istoria fostei Mănăstiri Cătălui, <i>Glasul Bisericii</i> , XLVIII (6), p. 155-167.

Note de călătorie

La ziua de 28 IV / 1965 am plecat cu microbuzul
Iăgești, Iași pe direcția
Buc. Oltenița următoarele persoane: Agh. Teisău,
delegatul a celor întreprințori, Agh. Dumitrescu,
delegatul DMI, alături de el în calitate de
delegat al Trust de Agh. Razvan Teodorescu
Cercetător științific la Trust de Istoria Arter;
și Emil Măscu, student la anul IV a Fac.
de Istorie și Troncu Căntărețuș, desenator
cartograf la aceeași întreprințorie
Plecarea s-a făcut la ora 8 de la dist. de Agh.
La ora 9 am ajuns și ne-am oprit în comună Negrești
unde am vizitat și examinat ruinele mănăstirii
Gârleu de Mălar Băgăraș. Am făcut
apoi un mic tur al satului. Am căutat faună și plante
și am găsit în pășuni și pășuni de apă
asa 10% la Oltenița, de unde am oprit în dist. de Agh.
Căminul nostru spre comună Căscioarele
Am ajuns aici pe la ora 11 și la ora 12 pe la C. Măscu
și prezentul Cooperativă Agricolă forestă
și dimiteam me am dus în masă la Căminul
măscu, am constatat că în țară pe care
a fost zădărnici, am constatat că în țară pe care
de obicei pământul de care amfi. mărtașă co-
buc, și am văzut că în țară pe care
pe așezarea de am amintit pe

Fig. 1. Prima pagină a notelor lui Gheorghe Cantacuzino.
Première page des notes de *Georges Cantacuzène*.

Fig. 2. Cătălui 1965, vedere generală.
Cătălui 1965, vue générale.

Fig. 3. Cătălui Turn clopotnița, 1965.
Cătălui Turn campanile, 1965.

Fig. 4. Cătălui Turn clopotnița, 1965.
Cătălui Turn campanile, 1965.

Fig. 5. Cătălui Turn clopotnița 1966 (stânga) și 1988 (dreapta).
Cătălui Turn campanile, 1966 (gauche) et 1988 (droite).

Fig. 6. Cătălui 1967, noiembrie 16.
Cătălui 1967, novembre 16.